ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਵਾਰਸੋ

ਜਗੀਰ ਮਾਣਕੀਆ

ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਤੇ ਰਚਨਾ

ਗੀਤਕਾਰ ਜਾਗੀਰ ਮਾਣਕੀਆ ਦਾ ਜਨਮ ਜਲੰਧਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਾਣਕੋ ਵਿਖੇ ਪਿਤਾ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਚੰਨਣ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖੋਂ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ-ਜਗਤ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੀਤਕਾਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਈ ਨਾਮਵਰ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਹਨ। ਮਾਣਕੀਆ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਝਲਕ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। 'ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਦੀਵਾਰ' ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੀਤ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਚੁਰਾਹੇ ਖੜੀ ਸੋਚ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਚੁਰਾਸੀ ਮੇਲੇ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਵਾਰਸੋ

ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਵਾਰਸੋ, ਤੁਸੀਂ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲ ਰਖਿਉ,
ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੇ ਬਾਪ ਦੀ ਪੱਗ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਉ।
ਕਲਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਉ ਨਾ ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਟੋਕਿਉ ਨਾ,
ਜ਼ਿੰਦਾ ਜੋ ਸੋਚ ਆਪਣੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਨਾਲ ਰਖਿਉ।
ਖੂਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਿਉ ਨਾ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਿਉ ਨਾ,
ਫ਼ਸਲਾਂ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਟਿੰਡਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਰਖਿਉ।
ਮਮਤਾ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਪੁਛਿਓ ਅਨਾਥ ਕੋਲੋਂ
ਮਿਲ ਜਾਊ ਜਵਾਬ ਆਪੇ ਤੁਸੀਂ ਸਵਾਲ ਰਖਿਉ।

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਵਿਰਸੇ : ਇਤਿਹਾਸ/ਪਿਛੋਕੜ
ਕੁੱਖ : ਗੋਦ
ਲਫ਼ਜ਼ਾਂ : ਸ਼ਬਦਾਂ
ਪੂਰਿਉ : ਭਰਿਓ
ਬਲਦਾਂ : ਬੈਲ
ਟਿੰਡਾਂ : ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਲਈ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੂਹ 'ਤੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ

ਔਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ

ਮੋਹ : ਪਿਆਰ
ਚੇਤੇ : ਯਾਦ
ਪਾਕ : ਪਵਿੱਤਰ
ਘੋਲੋ : ਮਿਲਾਉ
ਸਿਰਜਣਾ : ਬਣਾਉਣਾ
ਸਾਜ਼ਾਂ : ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਾਜ
ਚਰਨਾਂ : ਪੈਰਾਂ
ਰਬਾਬ : ਲੋਕ ਸਾਜ
ਭੱਤਾ : ਰੋਟੀ
ਆੜਾਂ : ਸਿੰਜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਖਾਲੀਆਂ
ਗੰਢਾ : ਪਿਆਜ
ਕਾਰੇ : ਕਾਰਨਾਮੇ
ਓੜ ਕੇ : ਪਾ ਕੇ
ਨਿਤ : ਰੋਜ਼
ਤਕਦੇ : ਵੇਖਦੇ
ਧਾਹ : ਹਉਕਾ
ਵਤਨਾਂ : ਦੇਸ
ਬਾਲ : ਜਗਾਓ

ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੋਹ ਪਾਲੋ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ,
ਚੇਤੇ ਸਦਾ ਯਾਰੋ ਹੱਸਦਾ ਪੰਜਾਬ ਰਖਿਉ।
ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਪਾਕ ਸਾਰੇ ਪੰਜ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਾਸਾ,
ਘੋਲੋ ਨਾ ਜ਼ਹਿਰ ਕੋਈ, ਚੇਤੇ ਹਰ ਹਾਲ ਰਖਿਉ।
ਐਸੇ ਸੰਗੀਤ ਅੰਦਰ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ,
ਇਹਨਾਂ ਲੋਕ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਰਖਿਉ।
ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਇਹੋ ਧਰਤੀ,
ਵੱਜਦੀ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਸੁਣਿਉ, ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਬਾਬ ਰਖਿਉ।
ਭੱਤਾ ਕੋਈ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇ, ਆੜਾਂ 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਖਾਵੇ,
ਮੂਲੀ ਤੇ ਗੰਢਾ ਗੁੜ ਵੀ, ਰੋਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰਖਿਉ।
ਫੈਸ਼ਨ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ, ਮੌਸਮ ਵੀ ਕਾਰੇ ਕਰਦਾ,
ਸਰਦੀ ਨਾ ਕਿਤੇ ਲਗ ਜਾਏ ਓੜ ਕੇ ਸ਼ਾਲ ਰਖਿਉ।
ਨਿਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤਕਦੇ ਮਾਲੀ ਨੇ ਧਾਹ ਹੈ ਮਾਰੀ,
ਦਿਉ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਆਰੀ ਸਾਂਭ ਕੇ ਗੁਲਾਬ ਰਖਿਉ।
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਕੀ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ,
ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਸ਼ਾ ਆਪ ਵੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਚਖਿਓ।
ਵਤਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਪਾਉ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਉਡੀਕਦੀ ਐ,
ਲੋਕਾਂ 'ਜਗੀਰ' ਏਸੇ ਲਈ ਦੀਵੇ ਜੋ ਬਾਲ ਰਖਿਉ।

ਟਿੱਪਣੀ

ਗੀਤਕਾਰ ਜਾਗੀਰ ਮਾਣਕੀਆ ਆਪਣੇ ਇਸ ਗੀਤ ਵਿੱਚ ਵਿਰਸੇ ਲਈ ਚੇਤੰਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਅਤੇ ਪਿਓ ਦੀ ਪੱਗ ਭਾਵ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦੇ ਹੋ। ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਪਾਉਣਾ। ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਰੋਈ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਅਨਮੋਲ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਖੂਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਨਾ ਭਰੋ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵੇਚੋ। ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਟਿੰਡਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਜਾਂ ਪਿਆਰ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਿਸੇ ਅਨਾਥ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹੱਸਦੇ-ਗਾਉਂਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾ ਲਉ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਹੁਤ ਸੁੱਚੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾ ਮਿਲਾਉਣ ਦਿਉ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੀਤ, ਸੰਗੀਤ ਬਣਾਉ ਜਿੰਨਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਵੇ ਤੇ ਲੋਕ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੋ। ਸਾਡੇ ਲੋਕ-ਸਾਜ਼ 'ਰਬਾਬ' ਨੂੰ ਸੁਣੋ ਉਸ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਭਾਲ ਰੱਖੋ।

ਗੀਤਕਾਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਟਿਆਰ ਵਲੋਂ ਲਿਆਂਦੀ ਰੋਟੀ ਨਾਲ ਮੂਲੀ, ਗੰਢਾ ਤੇ ਗੁੜ ਦੇ ਸੁਆਦ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਬਦਲ ਜਾਣ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ। ਗੀਤ ਵਿੱਚ ਅਸਲੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਉੱਪਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੀਤਕਾਰ ਫ਼ੈਸ਼ਨ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਢਕ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਦੁਹਾਈ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਲੀ ਆਪਣੇ ਉੱਜੜੇ ਬੂਟੇ ਵੇਖ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੀਤਕਾਰ ਵੀ ਤਿੜਕਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਉੱਪਰ ਪੀੜਾ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਕੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ

1. ਦੱਸੋ ਖਾਂ ਭਲਾ :

(i) ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ?
(ii) ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੇ ਬਾਪ ਦੀ ਪੱਗ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
(iii) ਕਵੀ ਕਿਹੜੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ?
(iv) ਪਾਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਕਵੀ ਦਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
(v) ਭੱਤਾ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
(vi) ਫੈਸ਼ਨ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਕੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ?
(vii) 'ਗੀਤ' ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ੱਟ ਕਰੋ।

2. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ :

ਮਮਤਾ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਪੁਛਿਓ ਅਨਾਥ ਕੋਲੋਂ
ਮਿਲ ਜਾਊ ਜਵਾਬ ਆਪੇ ਤੁਸੀਂ ਸਵਾਲ ਰਖਿਉ।
ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੋਹ ਪਾਲੋ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ,
ਚੇਤੇ ਸਦਾ ਯਾਰੋ ਹੱਸਦਾ ਪੰਜਾਬ ਰਖਿਉ।
ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੇ ਪਾਕ ਸਾਰੇ ਪੰਜ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵਾਸਾ,
ਘੋਲੋ ਨਾ ਜ਼ਹਿਰ ਕੋਈ, ਚੇਤੇ ਹਰ ਹਾਲ ਰਖਿਉ।

(i) ਅਨਾਥ ਕੋਲੋਂ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਪੁੱਛਣ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?
(ii) ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ?
(iii) ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ?
(iv) 'ਪਾਕ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਹੈ ?

3. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ :

ਫੈਸਨ ਦੀ ਦੌੜ ਅੰਦਰ, ਮੌਸਮ ਵੀ ਕਾਰੇ ਕਰਦਾ,
ਸਰਦੀ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਲਗ ਜਾਏ ਓੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ਾਲ ਰਖਿਉ।

ਨਿਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤਕਦੇ ਮਾਲੀ ਨੂੰ ਧਾਹ ਹੈ ਮਾਰੀ,
ਦਿਉ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਆਰੀ ਸਾਂਭ ਕੇ ਗੁਲਾਬ ਰਖਿਉ।
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਕੇ ਕੀ ਹੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ,
ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸੁਆਦ ਨਸ਼ਾ ਆਪ ਵੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਚਖਿਓ।
ਵਤਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਪਾਉ ਇਹ ਮਿੱਟੀ ਉਡੀਕਦੀ ਐ,
ਲੋਕਾਂ 'ਜਗੀਰ' ਏਸੇ ਲਈ ਦੀਵੇ ਜੋ ਬਾਲ ਰਖਿਉ।

ਆਉ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਰੀਏ

ੳ. ਪਾਠ ਤੋਂ ਅੱਗੇ :

(i) ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਹੈ 'ਪੰਜਾਬ'। ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਮਾਝਾ, ਮਾਲਵਾ, ਦੁਆਬਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ।

(ii) ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਦੂਜੇ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਣਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਚਾਰਟ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।

(iii) ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ? ਇਸ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

(iv) ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਦੇਸ਼ ਗਿਆ ਹੈ ? ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਿਰਸਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਖ਼ਤ ਲਿਖੋ।

(v) ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਰੰਪਰਕ ਪੰਜਾਬੀ ਖਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਖਾਣੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਪਕਵਾਨ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਬਣਾਉ।

ਅ. ਪਾਠ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਠੀਕ (✔) ਜਾ ਗ਼ਲਤ (✖) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾਉ :

(i) ਨਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ☐

(ii) ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ☐

(iii) ਕਵੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ☐

(iv) ਲੋਕ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ☐

(v) ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮੋਹ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਹੈ। ☐

ਙ. ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਭਰੋ :

(i) ਮਮਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ... ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(ii) ਖੂਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ... ਦੀ ਪਛਾਣ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

(iii) ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੋਹ ਪਾਲ ਕੇ ਹੀ ... ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(iv) ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ... 'ਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

(v) ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ... ਵੱਜਦੀ ਹੈ।

ਅਨਾਥ	ਪੰਜਾਬ
ਵਿਰਸੇ	
ਆੜਾਂ	ਰਬਾਬ

ਸ. ਜੋੜੇ ਬਣਾਉ :

ਭੱਤਾ	ਕਿਆਰੀ
ਮਾਂ	ਰੋਟੀ
ਮਾਲੀ	ਬਰਬਾਦੀ
ਜ਼ਹਿਰ	ਮਮਤਾ

ਹ. ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਉ :

(i) ਅਬਾਦੀ ...

(ii) ਹੱਸਣਾ ...

(iii) ਛੋਹ ...

(iv) ਬਾਲਣਾ ...

ਕ. ਵਾਕ ਬਣਾਉ :

(i) ਟਿੰਡਾਂ ... ...

(ii) ਫ਼ਸਲ ... ...

(iii) ਫ਼ੈਸ਼ਨ ... ...

(iv) ਦੀਵੇ ... ...

ਖ. ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੋ :

(i) ਨਿੱਤ ...

(ii) ਚੇਤੇ ...

(iii) ਮੋੜਾ ...

(iv) ਧਾਹ ...